

ROMAN MADECKI

K JUBILEU IRENY HRABĚTOVÉ

Na samém konci října letošního roku oslavila PhDr. Irena Hrabětová, CSc., brněnská polonistka a historička, v plné životní síle a svěžesti významné životní jubileum. Tím, kolikáté narozeniny letos oslavila, se jubilanťka sice netají, leč pravidla zdvořilosti přece jen předpokládají, že v případě dámy o této skutečnosti taktně pomlčíme. I kdybychom tato pravidla v zájmu objektivity, kterou mají údajně všichni vědci v krvi, porušili a uvedli přesné číslo, stejně by nám stěží někdo uvěřil. Její kolegové a žáci jsou totiž již delší dobu přesvědčeni, že se matrikář při zápisu data jejího narození přepsal a omylem jí tak přidal nějaký ten rok navíc.

Irena Hrabětová se sice narodila ve Slezsku, na území dnešního města Havířova, ale téměř celý svůj další život spojila s Brnem a jeho univerzitou. V letech 1956–1961 zde studovala historii, archivnictví a také polonistiku. Po absolutoriu zamířila do archivářské praxe. Krátce pracovala ve Státním archivu v Olomouci, ale již v roce 1962 se vrátila do Brna, kde až do roku 1978 pracovala v Archivu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. V době působení v této instituci usilovala nejen o rozšiřování a správu jejích fondů, ale také o jejich co nejširší zpřístupnění badatelské veřejnosti. Výrazem této snahy je její publikace *Archiv Univerzity J.E. Purkyně. Průvodce po archivních fondech*, vydaná v Brně v roce 1969.

V roce 1978 se Irena Hrabětová rozhodla opustit svou práci v archivu a posílit řady brněnských polonistů. Vedlo jí k tomu nejen její předchozí studium polonistiky, ale také skutečný zájem o polskou historii, kulturu a česko-polské vztahy. Troufám si říci, že svou roli zde sehrálo i dětství a mládí prožité v rodném Slezsku, k němuž se vždy hrdě hlásila a kam se často a ráda vracela a vrací. Jak víme, ve Slezsku se v jazyce i kultuře odedávna mísí české a polské vlivy. Básniřka Renata Putzlacher ve své tvorbě českou část Slezska vystihla zcela příznačně skrze charakteristiku Českého Těšína, který popsala jako

město: „Nejednoznačné podivné schizofrenické každým coulem a na každém kroku. Musím si být jista, že nebudou proklínat své předky za to, že si nejsou jisti jazykem v hubě. Neboť věřte nevěřte jinak se modlí, hovoří jiným jazykem a ještě jiným prosí o chléb. Místní babylónská věž tu stála odjakživa.“¹ A právě tato jazyková a kulturní pluralita umožňuje vnímavým lidem bez nacionálních předsudků, mezi něž Irena Hrabětová nepochybně patří, přirozeným způsobem nahlédnout do dvou kultur, kultur blízkých, a přece v mnohém tak odlišných, a zároveň v nich budí zájem o jejich komparativní uchopení a odhalení hlubších souvislostí.

Příchod na filozofickou fakultu neznamenal pro Irenu Hrabětovou radikální změnu badatelských zájmů. V rámci svého působení na novém pracovišti dokázala své zájmy vhodně skloubit, což jí umožnilo pohlédnout na zkoumané problémy originálním způsobem, tj. očima historika i filologa zároveň. Přednosti této kombinace se plně projevíly v pracích o erbovních pověstech, jimž jubilančka věnovala soustavnou pozornost, a to z hlediska historiografického, literárněvědného a folkloristického. Po řadě studií publikovaných v časopisech a sbornících shrnula dr. Hrabětová výsledky svých bádání v monografii *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohohol* (Brno: Masarykova univerzita, 1992).

Kniha přináší zcela nový pohled na osobnost a dílo Bartoloměje Paprockého (asi 1543–1614), polského prozaika, básníka, historika a heraldika, který byl nucen pro svou podporu habsburské kandidatury na polský trůn opustit Polsko a prožít poměrně dlouhou část svého života na Moravě a ve Slezsku, mj. v Kroměříži na dvoře olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského, shodou okolností šlechtice pocházejícího také ze Slezska. V moravském exilu Paprocký napsal důležité historické a heraldicko-genealogické práce, které se významnou měrou podílely na utváření představ o minulosti země a o původu jednotlivých moravských šlechtických rodů. Hrabětová ve své práci upozorňuje na fakt, že východiskem hodnocení Paprockého nemůže být pouze jeho poetická tvorba, která ve srovnání s největšími polskými renesančními básníky nemůže obstát, ale právě jeho práce heraldicko-genealogické, které jsou, jak sama autorka píše: „pramenem pro poznání kultury i myšlení, historického vědomí doby, cítění a snah našich předků, tedy toho, co se dnes souhrnně nazývá mentalitou.“ Odrazem této mentality jsou mj. erbovní pověsti, které Paprocký zahrnul do svých děl *Zrcadlo slavného markrabství moravského* a *Diadochos*. Autorka analyzovala celkem 108 pověstí, u nichž se jí podařilo objasnit původ a prameny, z nichž Paprocký vycházel. Na základě této podrobné a pracné analýzy dokázala, že Paprocký vycházel z rozsáhlého souboru různorodých pramenů, jejichž

¹ Putzlacher, R. ČESKÝ TĚŠÍN STŘEDNÍ EVROPA. In Táž. *Małgorzata poszukuje mistrza – Markétka hledá mistra*. Český Těšín: Rada Poláků v ČR, 1996, s. 39.

znalost je pro objektivní hodnocení jeho díla nanejvýš nutná. Právě pečlivý výzkum geneze jednotlivých pověstí v dobových pramenech je dle Hrabětové nezbytným krokem při studiu erbovních pověstí.

Irena Hrabětová není jen fundovanou znalkyní Paprockého díla, problematiky erbovní pověsti a česko-polských kulturních a literárních vztahů období renesance a humanismu, ale také pedagožkou, která se podílela na přípravě několika generací polonistů, kteří své polonistické a slavistické vzdělání získávali na brněnské filozofické fakultě. Po mnoho let vedla přednášky z normativní mluvnice polštiny, později také z úvodu do kultury a dějin Polska, překladatelství a folkloristiky. K úspěšné obhajobě dovedla také řadu diplomantů. Kromě výuky polonistů se podílela také na kursech polského jazyka, v nichž se mnoho posluchačů jiných oborů seznámilo se základy polštiny.

V souvislosti s působením jubilantky na polonistice nelze opomenout skutečnost, že spolu s manželi Pelikánovými významnou měrou přispěla k tomu, že tento obor úspěšně prošel všemi složitými obdobími, v nichž bylo Polsko oficiálními místy chápáno jako nepřijemný soused a zdroj nebezpečné nákazy, která se projevovala voláním po svobodě a demokracii. I díky ní se tedy dnes můžeme chlubit tím, že se polonistika v Brně pěstuje nepřetržitě od akademického roku 1923/1924.

Jako žák dr. Hrabětové mohu říci, že byla pedagožkou laskavou, avšak zároveň náročnou. Připravit se ke zkoušce jen z poznámek z hodin mnohdy nestačilo, a tak nezbyvalo než sáhnout po doporučené studijní literatuře, v níž jsme často objevovali další zajímavé aspekty studovaných disciplín. Pamatuji si také, že nám mnohokrát říkala, jak důležité je ve vědecké práci studium pramenů a jejich excerpce. Kdo si tuto radu vzal tenkrát k srdci, jistě se později mnohokrát přesvědčil o užitečnosti tohoto poctivého přístupu k vědeckému bádání.

Jako kolegyně a vedoucí oboru byla Irena Hrabětová shovívavá a přátelská. Problémy řešila s nadhledem a po dobrém, často v družné atmosféře u kávy, domácího moučnicku a medoviny. V případě potřeby vždy ochotně poradila a pomohla. V tomto smyslu jí osobně vděčím za to, že můj přerod z absolventa v učitele polonistiky byl takřikajíc bezbolestný.

Na závěr bych chtěl naší vážené a milé jubilantce poděkovat za sebe i všechny své kolegy za přípravu cesty, po níž se teď jako polonisté ubíráme, a popřát jí do dalších let pevné zdraví, svěžest a neutuchající životní elán. A k tomuto přání nelze nepřipojit slova tradiční polské gratulační písně: *Sto lat, sto lat, niech żyje, żyje nam. Sto lat, sto lat, niech żyje, żyje nam. Jeszcze raz, jeszcze raz, niech żyje, żyje nam, niech żyje nam!*

